

ביחס גשרים ומחילות למחיצות

דנו הפוסקים לגבי דין גשרים שעוברים מעל מחיצות המקום, ומחילות שמתחת למקום. ואף דכבר דשו ביה קמאי, אין ביהמ"ד בלא חידוש. אי"ה נדון תחלה בדין עצם הגשר, ובהמשך נדון בדין המקום מחמת דנכנסים בנ"א ובוקעים המחיצות.

א. דין הגשר: אי ככרמלית, רה"י או רה"ר

אי' במשנה עירובין פט., כל גגות העיר, רשות אחת, ובלבד שלא יהא גג גבוה עשרה או נמוך עשרה, דברי רבי מאיר.

וחכמים אומרים, כל אחד ואחד רשות בפני עצמו. רבי שמעון אומר, אחד גגות ואחד חצרות ואחד קרפיות, רשות אחת לכלים ששבתו לתוכן, ולא לכלים ששבתו בתוך הבית, ושם בגמ' בדעת חכמ' פליגי רב ושמואל אי בכל גג בפנ"ע וכו' יכול לטלטל רק ד' אמות או בכל הגג, ובמחיצות ניכרות כו"ע מודי דמותר משום דגוד אסיק, ומח' רק במחיצות שאינן ניכרות. וברש"י כתב שהמחיצות אינן ניכרין שהבתים מחוברים וא"א לומר גוד אסיק.¹ [ע' חיי אדם מז, יב, דהלל"מ דהיכא דיש מחיצות אמרי' גוד אסיק כאילו המחיצות עולים עד לרקיע, ואמנם מדרבנן דוקא שהמחיצות ניכרות לאותן שעומדין למעלה, ולא כשמכוסה חודו של המחיצה ברעפים.] ותוס' הוסיף דה"ה דהגג בולט חוץ למחיצות, והיכא דעביד כארוזילא בשיפוע דלא מינכרא וגוד אחית או פי תקרה ג"כ לא אמרי' משום בקיעת גדיים [ע"פ מח' ר' יוסי ב' יהודה וחכמ' בגמ' לג., וע' חזו"א קח,ח], והואיל וכן נאסר כל הגג משום דנפרץ במלואו

¹ ע' ב' דעות בריטב"א אי היכא דניכרין קצת, אבל לא כשיעור י' אי מהני.

לכרמלית² [ואף דלא שלטי ביה רבים הוי כרמלית וכו' דלא מצינו מקום פטור רחב מד'³] "ואף דאין כרמלית למעלה מי' ... היינו מכח קרקע הכרמלית." עכ"ל. חזונו מכאן דלכה"פ לענין הגדרת מקום פטור – כרמלית וכו' ע"ג הגג נחשב כקרקע בפנ"ע – ודלא כירוש' בהמשך – וכמובן יש לחלק דאף לירוש' וכו' היכא דירוד לתוך הרה"ר י"ל דא"א להחשיבו כמקום פטור.

הק' האגרו"מ אקלט דאי לא אמרי' גוד אסיק, א"כ ממילא ליכא מחיצות כלל, וא"כ אמאי הוי כרמלית דוקא משום דנפרץ למקום האסור לה,⁴ ולא משום דהיא עצמה ליכא מחיצות? ומהמהרש"א דרק מקום

² ודב' דלא כהגהות מרדכי סופ"ג דעירובין [מובא בעם מרדכי בקובץ נחלת יעקב אבי בעניני עירובין ס"ה] וז"ל גיין הבולטין חוץ למחיצות הבית ואין מחיצות ניכרות לעומד על שפת הגג יש לגג הוא דין כרמלית – ומביא מתוס' הנ"ל ר"פ כל גגות ... ולכן לרב שם אין מטלטלין אלא בד' אמות. והק' ההגהות מרדכי מאי אכפת לן (דליכא מחיצות נכרות) ... הלא רה"י עולה עד לרקיע – ואף דתי' על זה דהלא נפרץ למקום האסור לה – הק' על זה דהא רה"י עולה עד לרקיע? ועוד דאין רה"ר למעלה מי' ? ולכן מסביר הא דרב משום דלא ניחא תשמיתה שמא יפול. לכאו' כוונתו דדין נפרץ למקום האסור לו – הוי חסרון במחיצות – ובזו איכא רה"י למעלה אף בלי מחיצות כלל. [וכן נראה דעת הראב"ד ברשב"א צ.]

³ וע' מג"א (שעד,ה) וחזו"א (מ,ו) אי מהני בהא דליכא ד' דא"כ אינו נפרץ למקום אלא למקום פטור או"ד מ"מ ליכא מחיצות. [או"ד דמ"מ הוי רה"י כיון דלא בקעי גדיים תחת טפח הבולט וכדו']. וביד אפרים ואבן העזר שם על המג"א דצ"ל דמיירי דכבר איכא ג' מחיצות על הגג כדי לומר גוד אסיק, אלא דנפרץ למקום האסור לה למקום הבולט. [ודב' דלא כדב' הגר"ד זצ"ל בהררי קדם שבת ס' יז, דתל הוי רק במוקף מד' צדדים.]

⁴ ועוד בגדר דין נפרץ למקום האסור לה יש לחקור אי ממש נחשב כאילו ליכא מחיצה כלל (דלפי"ז אולי איכא לחלק דגם בנפרץ ממש לרה"ר) או"ד דהוי כגורה דרבנן בלבד שמא יצא למקום האסור לה. ובהו אולי יש לבאר המח' בין המהרש"א והאגרו"מ לגבי אי משום דאיכא בקיעת גדים תחת הבליטה ממילא הכל תיחשב כרמלית דהוי כליכא מחיצות או"ד דעדיין הוי כמו דאיכא מחיצות (או לכה"פ רה"י וכו' אבל מ"מ איכא גזרה דנפרץ למקום האסור, דאינו רה"י). וכן במח' הגהות מרדכי ותוס' אי שייך נפרצה למקום האסור לה אף היכא דלא בעי דין מחיצות – אלא דרה"י עולה עד לרקיע – ואי הוי חסרון במחיצות וכו' הלא בזו לא בעי מחיצות – אבל אי הוי גזרה חדשה שייך מ"מ. [ואולי פליגי בזה ר"א וחכמ' צד. בנפרצה לרה"ר אי הוי כרה"ר, אבל עיי"ש בגמ' דתולה בענינים אחרים.]

וע' גמ' יב: בלשון ים שנכנס לחצר דמשמע דאיכא חילוק דגדודי מהני לטלטל, ולא למלא מים, משום דנפרץ למקום האסור לה. וברש"י, דמיירי בגיודי י, אבל היס כיסהו,

הבולט לא הו"י רה"י משום דגדיים בוקעים בה התם. אבל האגרו"מ דוחה דב' וס"ל דכיון דבקעי גדיים שם וכו' ליכא מחיצה וכו' אבל מ"מ עצם הגג עדיין הו"י רה"י משום דרה"י עולה עד לרקיע אף בלי מחיצות. אבל דעת הרא"ש צב. דכל הגג הו"י כרמלית ממילא, כיון דליכא גוד אסיק.

וכת' האגרו"מ שם דכן הדין בגשרים – דלתוס' חלק הגשר, מה שתוך חומות העיר עדיין הו"י רה"י הפרוץ למקום האסור לו כיון דעדיין ניכר מן הצדדין תוך מחיצות [אף דמבואר סא., מד: דע"ג מערה לא נחשב כרה"י, ומבאר האגרו"מ ע"פ מ"מ (יד, כז) דתלוי אי פירות גורם שמחיצות אינן ניכרות,⁵ וע' או"ד סו"ס קפט ע"פ שיטת ר"ת פד: דיון

והק' התוס' דמש' טלטול ממילוי. ותי' בכמה אנפי. א', לחלק בין תשמיש בחצר לבית דניכר המחיצה לחצר, ולא לבית. ב', לריב"ן מיירי בחצר שנפרצה מער"ש, ולכן לגבי טלטול אמרי' "הואיל והותרה הותרה, כיון דהמחיצות היו ניכרות (ע' מהרש"א וקרני רא"ם בהא דבעי מחיצות נכרות מבעו"י) אבל למים לא שייך "הואיל והותרה". מסתמא חזינן מהא דשייך "הואיל והותרה" לגבי דין נפרץ למקום האסור לה, אף דעכשיו אינן ניכרות, מסתמא חזינן דאינו דין במחיצה, אלא בכעין גזרה, דברך כלל לא אמרי' "הואיל" לגבי נפלו מחיצות. ג', לרשב"ם ור"ת מיירי דלחצר איכא מחיצה, אבל לא למקום המים ולכן למים דנפרץ במלואה הו"י כנפרץ למקום האסור לה. לפי"ז עדיין שייך לומר דדין "נפרץ למקום האסור לה" גורם כאילו ליכא מחיצות. ד', טלטול ומילוי תלויים זב"ז.

וע"ע בגמ' מב. דאיסור שמא ימשך אמר חפציו דאסור מחמת דין תחומין גורם דין "נפרצה למקום האסור לה". משמע דהו"י כגזרה שמא ילך למקום האסור לה, ולא דכאילו ליכא מחיצות. אבל נגד כל הנ"ל ע' בר' יהונתן ד. (דפי הרי"ף) דכיון דנפרץ למקום האסור לו הו"י כאילו ליכא ד' מחיצות. וכן באמרי יושר (ב,א) דנפרץ לרה"ר דינו כרה"ר [נוע' ארץ הצבי ס"ז דהכעין דאור' של הדין ד"נפרץ למקום האסור לה" הו"י דעת הכ"מ בדעת הרמ" (יז,ט) לחלק אי בעי ג' או ד' מחיצות אי פתוח לרה"ר או כרמלית.

וע' שעה"צ (ש,ס) דאוסר אף בנפרץ למקום הנפרץ לאסור לו. ובארץ הצבי ס"ז מפקפק בזה דאולי הו"י כעין גזרה לגזרה בלבד, ומסתמא תלוי בהנ"ל אי דין נפרץ למקום האסור לה הו"י כעין גזרה, או כאילו ליכא מחיצות כדבעי. ואולי נ"מ באופן התיקון דבעי, אי די כעין היכר בלבד, או"ד דהו"י כאילו ליכא מחיצה התם – ובסרטיא תיבעי דלתות.

⁵ וע"ע ריטב"א כב: דלכן כל ארץ ישראל אינו רה"י מחמת הימים, דאינן ניכרות תוך מחיצות.

⁶ אבל ע' שערי ציון ד, ענף ד, דמשום דמערה נעשה ביד"ש. וכתוס' דבמחיצה ביד"ש אמרי' דאתי רבים ומבטלי מחצתא טפי.

אי יכול להביא ראיה מע"ג מערה דא"א ליחשב כרמלית ע"ג רה"י כגון מרפסת, ולכאור' יש לחלק היכא דהוי רה"ר ממש ע"ג.]

ושמעתי ביאור אחרת ממו"ר הגר"מ רונצווייג שליט"א דמחיצות מגדירין כל המקום כמקום מסוים, אף למעלה מן המחיצות. אבל אף לביאור זה י"ל דדוקא במה שלמעלה מן הקרקע, ולא מחיצות שמתחת כמבואר סא., מד.; דע"ג מערה לא נחשב כרה"י.

והמשיך האגרו"מ דלרא"ש דכיון דבעי מחיצות ע"י גוד אסיק, בזה לא אמרי' כן מתחת הגשר. אבל אולי יש לדון באימה נגד דב' דלכאור' יש לחלק דאדרבה דאולי עדיין יכול לומר גוד אסיק מהצדדין, ואף דא"א לומר גוד אסיק אצל הגשר, מ"מ חלוק משאר פירצה יתר מי' כזה, משום דכאן עדיין איכא מחיצה גמורה מ"מ למטה, ואף דליכא גוד אסיק מתחת הגשר, מ"מ לא בטל המחיצה מלמטה מחמת כן. אבל צ"ע אי שייך בזה סילוק מחיצות דליכא שום שייכות למחיצות התחתונות למי שקאי על הגשר, וצדדי הגשר מסלק הגוד אסיק של חומות העיר. [שו"ר דכך טען מו"ר הגר"צ שכטר שליט"א בספר בעקבי הצאן (יג,ט) נגד האגרו"מ.] אבל ע' חזו"א (סזד) דלא אמרי' סילוק מחיצות אלא היכא דכל המחיצה אינה ניכרת מחמת מחיצה החדשה.⁷ ועי' בחזו"א (קג,א-ג) מח' תוס' וראב"ד נגד הרשב"א והריטב"א אי אמרי' סילוק מחיצה ע"י גוד אסיק. צ"ע אי שייך סילוק מחיצות בכל גשר מחמת דבגובה אחריני מהמחיצות, או"ד דוקא היכא דאיכא מחיצות בצדדי הגשר. וג"כ צ"ע אי שייך סילוק מחיצות היכא דעובר רק מחיצה אח', ואי גרע טפי היכא דעובר ממחיצה זו למחיצה שכנגדו.

ולאידך גיסא מאד מסתבר לומר דא"א לומר דרה"י עולה עד לרקיע [דחזינן כן רק ע"ג העמוד עצמו, ובקנה למעלה מי' דבלי חידוש דרה"י עולה עד לרקיע הוי מקום פטור] לסרטיא דהוי קרקע סמיכתא בפנ"ע, וע' ש' רש"י גיט' עט., דמשמע דענין עולה עד לרקיע היינו דהגט כאילו מונח ע"ג קרקע רה"י. [וודאי א"א לומר דהזורק גט לתוך סרטיא העובר

⁷ ושם דאמרי' כן אף היכא דאיכא צוה"פ לסלק המחיצה, אבל אולי לא אמרי' כן היכא דהצוה"פ אינו מגיע ממש לשם, אלא ע"י עומ"ר.

תוך רשות דאשה ולמעלה ממנה תהא מגורשת (אף דהתם ודאי לא הוי גט מ"מ כיון דלא מינטרא) (ולמשל אמרי' דטומאה בוקעת ועולה לרקיע ומ"מ ודאי אוהל אחר מפסיק), וע' באו"ז הנ"ל לגבי כרמלית ע"ג רה"י⁸ (ובמאירי שם, דדוקא כשגבוה מרה"ר לכה"פ ג' כבור וחוליייתו דמצטרפין לי' וגג החוליא נידון כרה"י אחר שהחוליא גבוה ג' מרה"ר). אבל מאידך ע' פמ"ג בא"א (שס"א, א) שמסתפק אי היכא דהוי גג של בית דתוכו י' דהוי רה"י ממש, אבל תוך י' מרה"ר דרבים משתמשין ביה אי שייך להוי רה"ר. ע' תוס' צג: דדן אי שייך להוי רה"י להאי ולא להאי כגון תל ברה"ר גבוה ה' ורחב ד' וע"ג עשו מחיצה ה' שהזורק מרה"ר לתוכו חייב ומתוכו לרה"ר פטור.]

החזו"א ס' קח הביא משערי ציון ס"ד – דס"ל דלא ככל הפוסקים – דאין גשר מבטל מחיצתא, ולא בעי מחיצות ניכרות אלא לענין עירוב חצרות מדרבנן. והחזו"א חולק עליו בתקיפות דע"י רה"י תחתיו גורם דמקום שע"ג עד לרקיע ג"כ נחשב כמובדל מסביבותיו. וזהו ענין גוד אסיק, ר"ל שפעולת רה"י ע"י מחיצותיו גם למעלה. ושם בסק"ו כתב דהא דע"ג המערה לא הוי רה"י וכו' משום דהוי כעין סילוק מחיצות. [ע"פ ש' הריטב"א מד: דע"ג המערה רה"ר גמורה דשוה לרה"ר.] וזה דלא כראב"ד ברשב"א שם שכתב דלענין תחומין מי ששבת במערה בשביתתו לתוכה נעשית המערה כבית מיושב שרשותו עולה עד לרקיע וכו' ומשו"ה אויר התחתון עולה לרקיע כנגד אויר שלמטה – ואף דלענין טלטול ע"ג של מערה נידון כרה"ר וכו' למדידה למעלה כלמטה – ואין ללמוד ממדידה שהרי אפי' העיר שרה"ר עוברת בתוכה חייבין כרה"ר, ולענין מדידה כד' אמות דמיא.⁹

⁸ וע' חזו"א קח,ו, דנדחק בזה הרבה.

⁹ והרשב"א מק' עליו מכמה קוש' דא"כ נימא כן אף דלא שבת כן מבעו"י. וג"כ משמע מגמ' דוקא בדאין ע"ג אלא ד' אלפים אמה ומשום הבלעת תחומין ולא אמרי' גוד אסיק מחיצתא אא"כ מסיימי מחיצתא ואף לשמואל דאית ליה גוד אסיק מ"מ לא נחשב כמוקף לדירה ביתר מבית סאתיים. לכאו' ס"ל דשאנ"ה דפרוץ לכרמלית כהנ"ל. ומה שאמ' "ואין ללמוד ממדידה שהרי אפי' העיר שרה"ר עוברת בתוכה חייבין כרה"ר, ולענין מדידה כד' אמות דמיא," הק' הרשב"א דאינו ראייה דהכא שאני דכיון דע"ג רה"ר גמורה הוי כרה"ר דעלמא אלמלא רואין את המחיצות כאילו עולות וכל עצמו אין אנו עושין את

אבל מ"מ חזינן דאיכא ענין של רה"י עולה עד לרקיע (לכה"פ בתחומין) דשייך אף בכעין סילוק מחיצות לגמרי. ואולי דשאנ"ה דתלוי במקומו ביחס לכל העולם כולו כלומר מזרח-מערב וצפון-דרום, או לאורך ורוחב (כדמצינו שם לגבי ריבוע של עולם), ולא ביחס להילוך רבים וכדו'. וא"כ צ"ע אי שייך למימר כן לדעת הראב"ד אף לגבי טלטול היכא דאינו שוה לקרקע.¹⁰ וצ"ע לפי ההגהות מרדכי הנ"ל בהא דבמערה לא אמרי' דרה"י עולה עד לרקיע, ומסתמא דהוי תחת הרה"ר, ולא למעלה מי'.

ובגדר רה"י עולה לרקיע איתא בשבת ז. אמר רב חסדא נעץ קנה ברה"י וזרק ונח ע"ג אפי' גבוה מאה אמה חייב שרה"י עולה עד לרקיע. ובתוס' עירובין י: ד"ה ואצבעיים מוכיח ממקיפין בחבלים דלא אמרי' אתי אוריא דהאי גיסא ודהאי גיסא ובמבטל ליה אלא במחיצות קבועות. וז"ל וריצב"א מפרש דאוריא דעלמא לא אמר דאתי ומבטל ליה אלא באויר שאני חושבו כסתום כההיא דלעיל דחשיב האויר של עשר כסתום ובמקיפין בחבלים אוריא דלמעלה מעשר חשוב כסתום אבל האויר שאינו מן המחיצה אינו מבטל וכן משמע (לעיל ה.) דקאמרי רבי אמי ורבי אסי יש שם פס ארבע מתיר פירצה עד עשר ולא אמרינן אתי אוריא דהאי גיסא ודעלמא ומבטלי ליה אם לא שנחלק בין תחילת מבוי לסוף מבוי. עכ"ל.

ולכאו' דבריו דלא כהגר"ח הידוע בהל' סוכה דלא בעי' גוד אסיק כדי לומר רה"י עולה עד לרקיע דממילא המחיצות גודרות את כל המקום.

גגה כרה"י אלא משום מחיצותיה, והאיך אתה רואה מחיצותיה עולות למדידה ולא לטלטול (לפוטרו מחטאת).

וצ"ע בכוונת הראב"ד, דאולי משמע דבאמת היה שייך רה"י עולה עד לרקיע אף בכה"ג דמערה אף לגבי טלטול, אלא כיון דאיכא רה"ר סביביו, אמרי' ביה כעין אתי רבים ומבטלי מחיצתא. ולפי"ז אולי י"ל דכל דליכא אצלו רה"ר לא אמרי' ביה כהנ"ל דנעשית רה"ר דהוי כעין אתי רבים דרה"ר ומבטלי מחיצתא.

אבל צ"ע במה שכת' "ואין ללמוד ממדידה שהרי אפי' העיר שרה"ר עוברת בתוכה חייבין כרה"ר, ולענין מדידה כד' אמות דמיא." וא"כ מסתמא כוונתו דשאני תחומין לגמרי דאף דשוכת במקום א' בעיר כולו הוי מקום שביתתו, משא"כ לגבי טלטול דעיר גופה הוי רה"ר.

¹⁰ וע"ע דב"ב הראב"ד מובא בראשונים טז בסוגיא דפרוץ כעומד דלדעתו באמת אף בפרוץ מרובה מהעומד מהני מדאורי'. והראשונים מת' עפ"י"ז הא דמהני פסי ביראות, ואולי דבוה די כדי לסיים המקום.

[בשינוי קצת מדברי החזו"א הנ"ל דזהו עצם כוונת גוד אסיק]. וצ"ע אי כוונתו דגודרות המקום מבני רה"ר (כהמאירי) או דנותן הגדרה לרה"י. וכנגדו עומד דברי הרמב"ן הידועים בצט: לחלק דלא אמרי' רה"י עולה עד לרקיע אלא ברה"י כגון חצר, ולא עמוד¹¹, ושם ברשב"א דעמוד לא הוי רה"י גמורה. ופירשו דנחשב רה"י דוקא ע"י גוד אסיק.¹² ולא משמע דהחסרון במחיצות ניכרות בלבד, אלא כיון דאינם נחשבים כמחיצות למטה כיון דלא הוי רשות היחיד ג"כ אינו עולה עד לרקיע. אבל ע' מאירי סוכה ד: דתל הוי רה"י אף בלא מחיצות ניכרות דאין צריך לגוד אסיק כלל שאין הטעם אלא מפני שכל שגבוה י' ורחב ד' אינו תשמיש של בני רה"ר ודינו כרה"י אף בלא מחיצות, אבל בסוכה למחיצות בעי'.

ולענ"ד אולי י"ל דאי אמרי' גוד אסיק ממש הוי כגדור, א"כ כל חומות העיר עולין עד לרקיע, וא"כ איכא מחיצות ממש בכל מקום, חוץ ממקום הגשר דא"א לעלות. אבל לכאן בזה נאמר דהוי רה"י הנפרץ למקום האסור, ומסתמא בזה ג"כ לא נאמ' אתי רבים ומבטלי מחיצתא דאיכא מחיצות גמורות אם לא נאמר דשאני חומות העיר דאמרי' ביה אתי רבים ומבטלי מחיצתא א"כ סגור לגמרי כדי למנוע עוברין ושביין אבל אי תלוי אך ורק דהמקום גדור ע' מחיצות ד"ז קשה לומר לגבי גשרים דלכאן אינו גדור כלל ע"י המחיצות דלמטה, אם לא נאמר דמ"מ גורם ליחשב

¹¹ אבל ע"ש דג"כ לא הוי רה"ר כיון דלמעלה מי' מקרקע. וד"ז הוי חידוש דלא אמרי' דע"ג עמוד דהוי רשות בפנ"ע גורם ליחשב האויר ממנו, ולא מקרקע שתחתיו, אבל י"ל דמ"מ שאני דהרה"ר עדיין למטה, משא"כ בכעין גשר דהוי כרה"ר בפנ"ע.

¹² עוד בענין גוד אסיק: ע' עירובין פט:, צ מח' רב ושמואל דמשמע דקיי"ל דע"י גוד אסיק נחשב אף כמחיצות העשוי לדירה, ולכה"פ ע"ג הגג.

ובחזו"א קג, א-ג דן במח' תוס', ראב"ד נגד הרשב"א, ריטב"א אי אמרי' סילוק מחיצה ע"י גוד אסיק.

ובגמ' כב: בעי רחבא מרבא תל המתלקט י' מד' ורבים בוקעים בו חייבין עליו, ודן אי לרבנן אף בניחא תשמישתיה אמרי' דלא אתי רבים ומבטלי מחיצתא, הכא דלא ניחא תשמישתיה לא כ"ש. מבואר דתל עדיף או לכה"פ כמו שם ד' מחיצות אתי רבים ומבטלי מחיצתא בתל, אלא לר' יהודה דלמא דוקא התם דניחא תשמישתיה אמרי' דאתי רבים ומבטלי מחיצתא. ובר"ח צד דלא אתי רבים בזה משום דבטלה דעתיה. וצ"ע דאמאי לא נחשב לכה"פ כב' מחיצות ועדיף אי נימא דתל לא הוי כמחיצות ממש, ואולי אפי' אי ע"י גוד אסיק לא נחשב כמחיצות ממש, אף דנחשב כשם ד' מחיצות לרבנן.

כמקום מיוחד, אבל האמת דבגשר דהוה קרקע סמיכתא בפנ"ע, מסתמא הוי כמקום בפנ"ע, ואינו מוגדר מחמת הא דהוי רה"י תחתיו כדמצינו לגבי מערה (אף דיש לחלק).

ב. האם הגשר משפיע על דין מחיצות המקום

ע' נו"ב תנינא ס' מב שדן לגבי נהר עם גשר רחב יותר מ' ברוח ד'. ומביא דעה ע"פ תוספת שבת שסג, דאינו אוסר כיון דצד איסור רק משום אתי רבים ומבטלי מחיצתא שאינו נעשה ביד"א (ע' תוס' ריטב"א וחכמי ספרד כב), ושוב דעתו דאתי רבים דוקא בס"ר. והנו"ב חולק דאוסר מטעם פירצה, ולכן מצריך צוה"פ על הגשר.

לכא' היה מקום לחלק דהתם ליכא מחיצות גמורות למטה, רק ע"י מחיצות הנהר, אבל מבואר התם דמיירי אף במחיצות גמורות תחתיו.¹³

החזו"א (סה,ס) הק' אדעות שהובאו בשעה"צ ס' שסג ס"ק צה (הנו"ב ס' מב¹⁴ והנשמ"א) דגשר גרע מנסר ואף בפחות מ' כל דאיכא גשר ד"ט בעי תיקון, דמ"ש משאר פרצות דעלמא. ולכא' החזו"א לשיטתו (בכמה מקומות) דהכל תלוי בפירצה, ולא בעי להוי פתח, אבל אי בעי ליחשב פתח י"ל דשאני כאן דאינו שייך כלל לעצם המחיצות. דכת' בנשמ"א (עא סק"י דגשר אוסר כפרצה, אף דפחות מ', כמבוי שנפרצה בד' למקום דבקעי ביה רבים, ואף דשאני כאן דאיכא מחיצה תחתיו במדרון ז"א דלא הוי מחיצות ניכרות. [ואף דאי' במשנה לגבי עירוב חצרות דנידון כפתח, אינו פתח ממש, דליכא צוה"פ, אלא דהפרצה נחשב כפתח לענין זה משא"כ בבקעי רבים.] ומבואר בדב' דאין כל החסרון משום דבקעי רבים, דא"כ אף בדאיכא מחיצה, אלא דנחשב כפרצה דשייך בקעי רבים, אף דלכא' יש לחלק דדין זה רק במבוי, דבחצר הפשטות דלא

¹³ וע' באחרונים (קרוך לדוד) שהק' עליו בהא דהביא ראיות ממקו"א לחסרון דמחיצה הניכרת כמו ממג"א שעב, כט דאם מיעט רוחב החריץ בלוח ביתר מ' אין מערבין ב', וכן במג"א שעג, ב בגוזטראות (ולא הביא ראיות מהא דבעי מחיצות ניכרות). ומסתמא עשה כן להוכיח דג"כ איכא חסרון זה לכל העיר, ולא רק לעצם הגשר, ועוד דאולי כדי להוציא משערי ציון דדין מחיצות הנכרות הוי דין רק לגבי עירוב חצרות.

¹⁴ אף דהביא כן מהנוב"י לא מצאתי בדב' אלא ביתר מ'.

אמרי' כן, אם לא נאמ' דכאן דהוי עיר יותר כמו מבוי, אף דבאיכא חומה אולי שוב משוהו כחצר.¹⁵

וע' בשו"ת אמרי יושר ח"א ס"ב דפשיטא ליה לאסור היכא דאיכא גשר יתר מי' לכה"פ כגג הבולט ד"ט, וזהו ליכא למימר סברת תוס' דכל דלמעלה מי' הוי מקום פטור בלבד, דכאן בקיצי הגשר הוו קרקע שוה לרה"ר, וממילא כל הגשר נפרץ למקום האסור לו, ולכן אסור לטלטל בכל העיר מחמת פרצת הגשר. וע"פ שבת ק: האי מאן דזרק ונח אגודא דגמלא חייב שרבים בוקעים בו ולכה"פ חזינן דאף דמסתמא גבוה י' לא דנינן ביה כמקום פטור או כרמלית דלמעלה מי' כיון דנעשית כקרקע בפנ"ע של רה"ר. ופשוט דאף דאיכא מחיצות ניכרות תחת הגשר או מב' צדדי הגשר, מ"מ אסור לטלטל בכל העיר דבהתחלת הגשר לצד העיר במערב ליכא שום מחיצה ניכרת, וכן במזרח דכלה הגשר בקרקע עולם ליכא שום מחיצה, וא"כ הגשר נפרץ במלואו.

ג. מחיצה נדרסת

ובתוס' כב: ד"ה ואיזהו כתבו דאף דהוי תל המתלקט מ"מ בעי שלא תהא עשוי כמדרגות דהוי מחיצה נדרסת דלא הוי מחיצה (פט). אבל ע' תוס' הרא"ש דלא כת' כהנ"ל, ואולי דס"ל דאף דנדרסת, אפי"ה נחשב כמחיצה. ובחת"ס (פט) כתב דדב' תוס' אינם אלא לה"א, דתלוי באתי רבים ומבטלי מחיצתא. והאמרי יושר חולק עליו דודאי קי"ל כן, אף אם נימא דקי"ל דלא אתי רבים ומבטלי מחיצתא, דנדרסת גרע, ומסתמא משום דבמקום המחיצה עצמה אינו מונע כלל.

ובגמ' פט: דאף לשמואל דס"ל דהוי רה"י אף במחיצות שאינן ניכרות. ועי' ברש"י דמ"מ אמרי' גוד אסיק, מ"מ היכא דאיכא דיריין דעברי מזה לזה הוי מחיצה נדרסת דלא מהני אף לשמואל. וכן בגמ' שם צב הוי גג דומיא לחצר דלא דרסי ביה רבים. ובמשנה עח: חריץ שבין שתי חצירות, עמוק עשרה ורוחב ארבעה – מערבין שנים ואין מערבין אחד, אפילו מלא קש או תבן. מלא עפר או צרורות – מערבין אחד ואין מערבין שנים.

¹⁵ ואולי באמת יש לדייק מגמ' דנחשב כפתח הואיל דמ"מ דצריך לצאת למקום הב' רק באותו מקום, ולא בכל מקום שירצה.

וברש"י ובריטב"א דהא דבעי חריץ ברוחב ד"ט דאל"כ נאה לפסעו. אם לא נאמר דשאנ"ה דחריץ הוי מחיצה דוקא משום דמעכב הרבים, וכמאירי לעי' לגבי תל, דבמאירי סוכה ד: דתל הוי רה"י אף בלא מחיצות ניכרות, דאין צריך לגוד אסיק כלל שאין הטעם אלא מפני שכל שגבוה י' ורחב ד' אינו תשמיש של בני רה"ר ודינו כרה"י אף בלא מחיצות.

ועוד איתא שם נתן עליו נסר שהוא רחב ארבעה טפחים, נתן עליו נסר שרחב ארבעה טפחים, וכן שתי גזוזטראות זו כנגד זו – מערבין שנים, ואם רצו מערבין אחד. פחות מכאן – מערבין שנים ואין מערבין אחד. וע' מח' רש"י ותוס' אי מהני נסר ד"ט אף בגזוזטראות דלא כנגד זה, וה' הראשונים ארש"י מהא דאף סולם ד"ט מהני אף דאינו זה כנגד זה. ותי' הריטב"א לדעת רש"י דשאני היכא דקאי באויר ובעית לאשתמושי ביה אף דאיכא רוחב ד"ט היכא דזה שלא כנגד זה. וע' באמרי יושר הנ"ל דחוקר אי ד"ז משום דהוי כעין קביעת רבים או"ד דהוי כפרצה. ומוכיח דהוי פרצה מהא דכת' התה"ד עה מובא בשו"ע ס' שנחב, דמללאין עפר בתחתית מחיצות כדי שיהא פחות מתל המתלקט, אף דרבים לא בקעי באותו מקום.

ולכא' ליכא שום ראה מהתם, דבלא תל המתלקט ליכא מחיצה כלל. אבל ע' ס' משנת אלי' דאולי מ"מ איכא תל באמצע, אבל בחסרון דיכול לפסוע עליו.

ע' מאירי וחי' המאירי בשם הכתוב שם כו. דמחיצה העשוי לנחת, כלומק כדי שהשומר ידרס עליו, לאו שמיה מחיצה. ואף דלכא' הכוונה שם לגבי דין מחיצה העשוי לדירה, הגרש"ז ברוידא בהערותיו שם כת' דאולי ג"כ דנחשב כמחיצה שאינה גמורה לגבי דין אתי רבים ומבטלי מחיצתא דהוי מחיצה נדרסת כגמ' פט: אף דכמובן איכא לחלק דכאן עצם המחיצות אינן עשוין לידרס, רק למעלה ממנו. [ועי' בשו"ת אמרי יושר שדן דגשר שעשוי לסגור ולפתוח אי דינו כדלתות וכן בגשר שמגיע רק לחצי הנהר כדי להביא ולהוציא דב' לספינות.]

לכא' לדעות אלו דנידון כפירצה ד"ז תהא תלוי במח' הידועה בין המשכנ"י והבית אפרים אי פרצה יתר מי' דאור' או מדרבנן,¹⁶ אלא דאף

¹⁶ הק' מחצר שהרבים נכנסים ויוצאין בזה דהוי רה"ר לטומאה, ורה"י לשבת, אי לרבנן פשיטא דאף דניחא תשמישתיה אמרי' דלא אתי רבים ומבטלי מחיצתא. אלא לר' יהודה

דמדרבנן מ"מ מסתבר דלא מהני צוה"פ בגשרים משום דלכאור' ליכא משמעות בסרטיא (מלבד לרשב"א¹⁷ דמהני צוה"פ כדי לבטל דין דאתי רבים). אלא כדעת הג"א דהל' כת"ק ובמבואות המפולשין בעי צוה"פ ולחי, ודוקא דליכא בקיעה אלא מבני מבווי. אבל אם בקעי כל בני העיר מכאן ומכאן דרך אותו מבוי מפולש שאורך אותו מבוי כנגד הסרטיא או פלטיא או האורך נגד שערי העיר מכאן ומכאן, אז לא סגי בצוה"פ מחיצתא אף דליכא אלא י'. משמע דלא ס"ל כתוס' דהוי רה"ר כיון דלכה"פ רחב מ"ג או אולי רחב מ', אבל כאן לא הוי רה"ר, אבל מ"מ אמרי' דאתי רבים ומבטלי מחיצתא.

וצ"ע אי כוונתו אף בפחות מ' ככהמשך בדב' הר"מ מאיברא. והר"מ מאיברא כת' דלא סגי בדלת אא"כ ננעלת בלילה. ואף לרש"י דלא הוי רה"ר אלא בבקיעת ס' רבוא, הנ"מ לענין חיובא, אבל לאיסור טלטול לא בעי, ואף בפחות מ' (הגהות סמ"ק ומהרש"ק). ולפי"ז מבואר דדין אתי רבים ומבטלי מחיצתא אינו תלוי בדין רה"ר.

ובעירובין ו: וכ"ת דרק בכך (בלחי וקורה) הוא דלא מיערבא הא בדלתות מיערבא. ומק' והא אמ' רבה דירוש' אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר, עכ"ל. וצ"ע ברוחב פתחי ירוש', אם היו יתר מט"ז אמה, או לכה"פ יתר מ"ג או יתר מ'.

וכת' דהוי רה"י. ודוחה לעולם לרבנן לרה"ר לטומאה איצריכא ליה. וצ"ע דלכאור' אף לר' יהודה הלא כאן בחצר איכא לכה"פ ב' מחיצות, ומסתמא צ"ל דאיכא פרצות בשתי וערב (וכן בתוס'). וע' רש"י דרבים נכנסין דרך פתחים או פרצות של י'. ולכאור' חזינן לכה"פ דפרצה יתר מ' הוי דין דאור' לכה"פ לגבי בקיעת רבים. וצ"ע בלש' פתחים או פרצות י' דמשמע דאף דהוו פתחים פחות מ' אמר' אתי רבים, אבל אולי כוונתו ע"י צוה"פ.

¹⁷ ברשב"א ו: "והא אמ' רבה" הא לכאור' לחכמ' דלא מהני "בכך דלא מיערבא" משום דב' מחיצות לאו דאור', אבל בג' מחיצות לא אכפת להו דס"ל דלא אתי רבים ומבטלי מחיצתא. ואף כאן הא יש צוה"פ והוי כדופן ג' דלא מבטלה להו רה"ר. חידוש דדלתות מדין צוה"פ וצ"ע אי כוונתו דג"כ איכא צוה"פ מלבד הדלתות או"ד דדלתות בעצמו הוי מדין צוה"פ ועדיפא מיניה. ג"כ חידוש דצוה"פ מהני כדי למנוע דין אתי רבים ומבטלי מחיצתא. [ובאמת דעתו דאפשר דמהני אף לחי כמחיצה. ע' ריטב"א ד"ה דרבנן דקורה או לחי, אף לדעה דלחי משום מחיצה, לא חשיבי מחיצות חשוכות כשם ד' מחיצות שלא לומר אתי רבים ומבטלי מחיצתא, ואפי' צוה"פ נמי לא חשיבא מחיצות כפסי ביראות שיש שם ב' אמות עומדין.]

ובהמשך הגמ' שם מדינה שלמה בעי מחיצות טפי. ואמ' עולא הני אבולי דמחוזא אלמלא דלתותיהן ננעלות חייבין עליהן משום רה"ר. וצ"ע אי איכא חילוק כלל בין ירוש' לאבולי דמחוזא, ואמאי ב' לשונות?

וע' ברמ' פי"ז ה"י "ב' כתלים ברה"ר והעם עוברין ביניהם כיצד מכשיר ביניהם עושה דלתות מכאן ודלתות מכאן ואח"כ יעשה ביניהם רה"י וא"צ לנעול הדלתות בלילה אבל צריך שיהו ראויים להנעל, היו משוקעות בעפר מפנה אותן ומתקנן להנעל אבל צוה"פ או לחי וקורה אינן מועילין בהכשר רה"ר. מבואר דא"צ להנעל בלילה, אבל לעי' פי"ד ה"א כת' "ואיזו רה"י תל גבוה י' ורחב ד' או יתר וכן חריץ שעמוק י' ורחב ד', וכן מקום מוקף ד' מחיצות גובהן י' וביניהן ד' על ד' אפי' יש כמה מילין אם הוקף לדירה כגון מדינה המוקפת חומה שדלתותיה ננעלות בלילה ומבואות שיש ג' כתלים ולחי ברוח ד', וכן חצר ודיר וסוהר שהוקפו לדיר כולן רה"י גמורה." מבואר דמחלק בין ב' כתלים ברה"ר שהעם עוברין ביניהם לחומת העיר, דבחומת העיר בעי ננעלות בלילה, ובב' כתלים ברה"ר שהעם עוברין ביניהם בעי רק ראיות להנעל. ומסתמא החילוק או דבב' כתלים ברה"ר, אף דהעם עוברין ביניהם מ"מ הב' כתלים כבר מגדירים המקום ועומד ליחשב רה"י טפי, א"נ דשאני היכא דהוי רה"ר רק משום דרה"ר עוברין ביניהם ולכן כל דמנע הרבים ע"י דלתות (אף דאינן ננעלות ממש) אלא דראויות לינעל גורם דנחשב רה"י, משא"כ בעיר גדול מלא אנשים דבעי ננעלות בלילה ממש, וכע"ז במאירי דשאני מדינה.

אבל ברמ' י"ל דכל הנ"ל רק מדרבנן או כדי לשוויי רה"י, ולא רק לאפוקי מלהוי רה"ר. אבל לכאו' אף בדרגא דאור' כבר נחשב כרה"י בפסי ביראות כדכת' יז, לג דהזורק לבין הפסין חייב אף דרבים בוקעין ועוברין בין הפסין לא בטלו המחיצות. הרי הן כחצר שהרבים בוקעין והזורק לתוכו חייב, אף דבכה"ג בעיר עדיין הוי כרמלית (אם לא נדחוק דהוי כרמלית רק מדרבנן כקרפף). [אבל באמת נראה דכך היא שיטת הרמ' יד, א.].¹⁸

¹⁸ ואולי חילוק הנ"ל בין דינים הללו נובע מלש' הגמ' דבתחלה כת' דירוש' בעי דלתות "ננעלות בלילה", ובאבולי דמחוזא כת' בעי "דלתות הננעלות" (ואף דרש"י כת' דאף אבולי דמחוזא בעי ננעלות בלילה אולי הרמ' חולק, ואולי הרמ' ס"ל למימר כן מהא דאף

ד. בסוגיא דאתי רבים ומבטלי מחיצתא

איתא בגמ' כב. רבי יהודה אומר, אם היתה דרך הרבים מפסקתן, יסלקנה לצדדין. וחכמים אומרים, אינו צריך. לכאור' נקודת המח' בגדר פסי ביראות אי הוו כמחיצה ממש או סתם מח' אי אתי רבים ומבטלי מחיצתא.

ובגמ' איתא כאן הודיעך כח של מחיצות. וכתב ר"ח, "שאף שמפסיקין אותן העוברים ושבים כמו רה"ר שיש שם מחיצות נעשה כרה"י". משמע דתלוי ברה"ר, אבל ג"כ משמע דאתי רבים שייך דוקא היכא דמפסיק בין חלקי המחיצה שמושהו ע"י רה"י.

ובהמשך הגמ' הק' והאמ' רבב"ח אמ' ר' יוחנן דירושלים אלמלא דלתותיה ננעלות בלילה חייבין עליה משום רה"ר, אלמא דלא ס"ל ככחו של מחיצות. וכתב ר"ח, "והנה ירוש' הרי היא מוקפת חומה שהיא חומה מעליא, ואמ' ר' יוחנן אלמלא ... ואין מפסיקין בה משום כך הוי כרה"י, אבל אילו לא היו דלתותיה ננעלות כיון שמפסיקין אותה דרך הרבים כרה"ר היא ותורת רה"ר בה ... ומחיצותיה אינן מועילות בה".¹⁹

וג"כ משמע דענין אתי רבים הוי דמפסיק, ולא רק משום דאיכא רבים שם. אבל עדיין יש לדון אי כוונתו דמפסיק בין צדדי המחיצה או דמפסיק בין מחיצות המקום, ואולי נ"מ אם הרבים נכנסים ברוח ד' דליכא מחיצה כלל, א"נ ע"י גשרים ומחילות כהנ"ל. אבל מ"מ לפי"ז מאד מסתבר דלפי

דכבר כת' דלחנני' לב"ה א"צ לנעול, מ"מ חזר לשאול אי בעי ראויות לנעול. ואף דשאר ראשונים פ' דקאי אחנני' לב"ה, מ"מ אולי י"ל דקאי רק אמבולי דמחוזא, דלא נתבאר בפירוש אי בעי לנעול בלילה (כמו דמפורש בשערי ירוש'). ועוד יש להעיר בלש' הרמ' יד, א דמדגיש ענין של הוקף לדירה, אף דלכאור' אינו אלא מדרבנן, וג"כ בהא דשונה כן כמה פעמים וכן יש להעיר בלש' הרמ' דבעי "דלתות מכאן ודלתות מכאן", דאולי דבעי דלת לכל צד כדי להווי כעין ב' לחיים אף היכא דהדלת אינו ננעל. ועוד יש להעיר בלש' הרמ' "רה"י גמורה", ולא כת' כן בדלתות שאינן ננעלות, אלא דמערכין רה"ר בכך "ואח"כ יעשה רה"י".

¹⁹ וצ"ע אמאי נחשב כחומה מעליא, דהלא לכאור' איכא פרצות יתר מ', אם לא נאמ' דמ"מ איכא שם צוהפ וכדור', וכ"כ תוס'. וא"כ לא היה לרבים לבטל מחיצה ואפי' לרב, דומה דמהני דאור' לגבי כלאים אפי' יתר מ'. לכאור' חזינן דצוה"פ הוי כפסי ביראות. ודעה ב' בתוס' דמיירי דהוי רה"ר דנתקצר כתוס' הנ"ל ו:.

הר"ח, אף לר' יהודה גשר לא יבטל כל המחיצה, כיון דלכאור' אינו מפסיק בין חלקי המחיצה.

אבל ע' דב' הראב"ד בכתוב שם ו., ירוש' אלמלא דלתותיה ... הוה רה"ר דר' יוחנן אף דס"ל כר' יהודה דאתי רבים, מ"מ לא ס"ל דב' מחיצות דאור', ורבים אתי ומבטלי אף ד' מחיצות גמורות, ולא רק שם ד' מחיצות כפסי ביראות, ... כל דאיכא רה"ר קבועה כסרטיא ופלטאי ... אבל לא בקיעת רבים לפרקים שש להן דרך אחרת ולפרקים לקצר את דרכם ונכנסים בפרצה שכנגדה ... אינה מבטלת ד' מחיצות כתקנן, עכ"ל. ומבואר בדעתו דמבטל כל המחיצות, ולא רק פסי ביראות, לא רק אצל מקום הבקיעה. [וכן בתלמיד הרשב"א בקובץ שיטות קמאי עמ' רנח, דעה בדעת ר' יהודה דאתי רבים ומבטלי מחיצתא היינו בכל מחיצות, ולא רק בפסי ביראות.]

ירוש' עיר מחומה דלתים ובריח היתה, אלא מפני חשיבותו וביהמ"ק שבתוכה והיא היתה דלתות העמים נעשו רה"ר מפני שנכנסים בשער זה ויוצאים כנגדן בשער זה וכו' וכל עיר הטועים עוברין בתוכה וכו' כגון ההר בזה וכו' המפולש משער לשער שכנגדו וכו' רה"ר גמורה וכו' והוא עיקר. ומביא מר' אפרים דאין מערבין רה"ר אפי' בדלתות נעולות וכו' לא ידעתי טעמו וכו' ואפשר בעיר שש פרצות שיוכל אדם להבקע אותם וכו' כבירוש' קודם שנפרצו בה פרצות וכו' נעולות דלתותיה מועיל לה להוציאה מתורת רה"ר, אבל לאחר שנפרצו בה פרצות אינן מועילות, אף שכניסת הפרצות מדוחק בטלה לנעילת הדלתות וחזרה לרה"ר.

מבואר בדעתו דלכה"פ לר' יהודה אתי רבים ומבטלי כל מקום המחיצות, ולא רק נגד מקום הבקיעה ומקום הפרצות.

וכבר פליגי בזה הראשונים, דתוס' ד"ה חייבין מק' אמאי ירוש' הוי רה"ר לר' יהודה, הלא מ"מ איכא ב' מחיצות דאור'. וצ"ע אי כוונתו דאיכא ב' מחיצות בלבד או דאיכא לכה"פ ב' מחיצות ור' יהודה בעי רק ב' מחיצות. ואולי תוס' בקוש' הבין דלר' יהודה כל מחיצה דאיכא הפסק רבים בינו לא נחשב כמחיצה ונשאר רק ב' מחיצות השאר. ומבואר בהמשך דב' דרק נגד הפילוש בטל, ולא כל המחיצה. דת' התוס' דמיירי דהיתה מפולשת מד' צדדין וחייבין עליה משום רה"ר להעומד באמצע הפילוש דליכא מחיצה.

וצ"ע א"כ אמאי הוי רה"ר דוקא משום דאתי רבים ומבטלי מחיצתא, ודוקא לר' יהודה, הלא ליכא מחיצה באותו מקום. ומסתמא צ"ל דלחכמ' אמרי' דאף נגד הפילוש כסתום. וצ"ע מהו הדין בכעיי"ז בבקעה דליכא שום בקיעת רבים, ואולי לר' יהודה לא נחשב כסתום דוקא משום דאיכא רבים בניניהם. מ"מ מבואר מכאן דאף ר' יהודה לא יסבור דכל העיר תהא רה"ר, רק נגד הפילוש. אבל הבעה"מ ס"ל דלמ"ד אתי רבים ומבטלי מחיצתא כל המחיצה בטל (אף העומד), והמלחמות חולק, עיי"ש.

דעת חכמים: המשך הגמ' כב. מחלק דשאני לר' יהודה היכא דאיכא ב' מחיצות מעלייתא. וצ"ע בכוננת "מעלייתא", ומסתמא דלא בקעי ביה רבים באמצעם, רק בינתיים. וע' פיה"מ צה. דבזה כבר מובדל מרה"ר.

ולחכמ' שאני היכא דאיכא שם ד' מחיצותמהא דכת' ד' משמע דאיכא חלות לד' מחיצות. וכן ע' רש"י בכמה מקומות דתלוי בעומ"ר בצירוף כל ד' צדדין. [ע' רש"י סוכה ז. ועו. אבל ע' תוס' עמ' ב דמק' בהא דדלת א' הננעל בלילה תהני דבזה כבר איכא ג' מחיצות' ואולי כדי למנוע אתי רבים בעי ד' מחיצות (לכה"פ במקצת כעין פסי ביראות) וכעיי"ז ע' הררי קדם.] אולי לכאו' י"ל דכל מקום בקיעת אינשי בעי מחיצה כדי לחשבו שנכנסים דרך פתח, ולא מהני בזה הא דאיכא ג' מחיצות על המקום, אבל מבואר דתוד"ה קשיא לא ס"ל כן לכה"פ בדעת ר' יהודה.

אתי רבים ומבטלי מחיצתא לחכמים: בעי רחבא מרבא תל המתלקט י' מד' ורבים בוקעים בו חייבין עליו, ודן אי לרבנן אף בניחא תשמישתיה אמרי' דלא אתי רבים ומבטלי מחיצתא הכא דלא ניחא תשמישתיה לא כ"ש. ומבואר דתל עדיף או לכה"פ כמו שם ד' מחיצות. אלא לר' יהודה דלמא דוקא התם דניחא תשמישתיה אמרי' דאתי רבים ומבטלי מחיצתא. ובר"ח יש צד דלא אתי רבים בזה משום דבטלה דעתיה.

וצ"ע דאמאי לא נחשב לכה"פ כב' מחיצות, ועדיף אי נימא דתל לא הוי כמחיצות ממש. ואולי אפי' אי עיי' גוד אסיק לא נחשב כמחיצות ממש אף דנחשב כשם ד' מחיצות לרבנן. ואולי משום דלרבנן הענין כדי לסיים מקום, ולזה בעי ג' מחיצות או ד' וא"כ כיון דאיכא מקום מסויים לא איכפת לן כלל בהא דבקעי רבים. אבל לר' יהודה אולי ליכא שום מחיצות

ממש ע"ג התל, ולכן הוי כעין בין צדדי הפסי ביראות וגרע מהא דב' מחיצות מעליא דמ"מ איכא ב' מחיצות על אותו מקום ממש.²⁰

אבל באמת יש להבין דעת חכמ' באופן אחר דכל דנכנסים הרבים באמצע המחיצה לא נחשב כפרצה אלא כעין פתח. [ע' תוס' יז: דפסי ביראות מהני אף דפרוץ מרובה מעומד משום דהוי פתח. ואף דתוס' כת' כן רק לגבי צורת הרה"י, אולי י"ל כן ג"כ לגבי הגדרת מחיצה נגד בקיעת רבים].

ולגבי הא דאמ' לרבנן דלא אתי רבים ומבטלי מחיצתא יש לחקור כהנ"ל אי משום דתלוי ביצירת מקום או דלא נחשב כבקיעה דהוי כעין פתח. ואולי נ"מ לגבי יציאה ע"י גשרים דניחא תשמישתיה, וג"כ לכאור' אינו צריך לייחס כלל דרך המחיצה (אם לא נאמר דהיא גופה דהא דצריך לילך דוקא ע"ג גשר הוי אופן דעדיין מייחס למחיצה דלמטה). אבל עדיין י"ל סברא הנ"ל לגבי מחילות שהולכים מתחת המחיצות.

ובחי' המאירי הא דאין מערבין רה"ר בכך (לחי מכאן ולחי מכאן או קורה מכאן וקורה מכאן) משום דאתי רבים ומבטלי מחיצתא מבואר דאף דקאי לחכמ', מ"מ אפשר דאתי רבים ומבטלי מחיצתא (אף דלא מיירי במחיצות גמורות, אלא בלחי וקורה). וכע"ז ברשב"א כב. ד"ה דרבנן אדרבנן דמק' בדעת רבנן הלא כשעושה לחי ג"כ איכא שם ד' מחיצות דקי"ל לחי משום מחיצה. ותי' דלרבנן בעי ד' מחיצות חשובות קצת כפסי ביראות מיהא אבל לחי מחיצה גרועה היא טובא ובקיעת רבים מבטלתה, א"נ דרבנן ס"ל דלחי משום היכר. וי"ל אף דלדיהו דהענין כדי לסיים מקום תוך רה"ר בעי מחיצות מעלייתא טפי.²¹ וע' באוהל מועד שכתב לחלק בין בקעי רבים דחצר ומבוי לזה של ירושלים. ואפשר לומר דהביאור כהנ"ל דבעי ליחשב כפתח.

ושם בהמשך הגמ' אמ' ר' יצחק ב' יוסף אמ' ר' יוחנן א"י אין חייבין עליה מפני רה"ר מ"ט. אי משום דמקיף סולמא דצור מהאי גיסא ומחתנא

²⁰ ולריטב"א צ"ל דתל רחב טז דראוי לדריסת ס"ר. והגאון"י מק' עליו הלא אפי' במעלות בית מרון, דלכאור' א"א בס"ר.

²¹ ומסתמא לשיטתו דרה"ר מבטלי מחיצתא, ולא דהרבים מבטלי, ולכן לדידיה פשיטא ליה דצוה"פ מהני אף ברה"ר, ודעה דאף לחי משום מחיצה.

דגדר מהאי כיסא א"כ בכל נמי מקיף להא פרץ מהאי גיסא ודיגלת מהאי גיסא וכו"ע נמי מקיף לה אוקיינוס, ע"כ. ובאמת צ"ע אמאי לא הוו כמחיצות. וע' בראשונים. בתוס' ד"ה דילמא תי' דמחיצה שאינה עשויה ביד"א לא חשיבא מחיצה כולי האי ואפי' רבנן מודי דאתי רבים ומבטלי מחיצה. ולכאו' הביאור דנעשית כחלק מהרקע, ולא כמחיצות של מקום, ומהני רק היכא דבאמת מונעים הרבים. ובתוס' הרא"ש מוסיף כהנ"ל דלא מהני משום הוי היקף גדול כ"כ כזה.²² מ"מ ג"כ מבואר דאף חכמ' אית להו דין "אתי רבים ומבטלי מחיצתא" לכה"פ לפעמים, וע' מאירי בהא דלכן ב' מחיצות לא מהני.

אבל באמת צ"ע ג בהא דשייך כלל אתי רבים בזה. דלכאו' כאן הרבים אינם הולכים על המחיצה, אלא בהא דכבר נמצאים תוך המחיצות. וכן בתוס' הקודמת דרצה לחלק בין ר"י ורבנן לגבי סולמא דצור. וכן ע' חת"ס ס' פט, וכן בשו"ת יעב"ץ א, ז, דבמחיצה ביד"ש אמר' דאתי רבים דוקא בניחא תשמישתיה ובעיירות וביערין ניחא תשמישתיה. אבל ע' ביה"ל, ובמג"א שסג, דמיירי ע"י ספינות דמשמע דחולק. [דע' מג"א שם דים לא הוי מחיצה כלל במקום הספינות כיון דאתי רבים ומבטלי מחיצה ביד"ש. ולכאו' יש לדחות כהנ"ל דתוס' לא כת' כן מחמת הספינות, אלא מחמת רה"ר גמורה שבפנים, וג"כ משום דתוס' לא כת' כן אלא בהיקף גדול, כדכת' התוס' הרא"ש בדעתו ובכנסת יחזק' בחת"ס שם דמיירי בכל דהוי יותר מבית סאתיים. ובחת"ס עצמו שם דמיירי כל דאיכא רה"ר בינתיים. וכן ע' גאון יעקב כן דמק' אדב' תוס' איזו רבים עוברין דרך היס.].

ומבואר כהנ"ל דלפעמים אמר' אתי רבים ומבטלי מחיצתא אף לרבנן דשם ד' מחיצות, ומבואר דכ"ש לר' יהודה דבדרך כלל בעי רק ב' מחיצות וכאן לכאו' איכא ד'. ולכאו' הביאור דלחכמ' בעי היקף מקום, וכאן דעשוי רק ביד"ש אינו מגדיר ומקיף את המקום כ"כ, ובפרט אי בעי כל הרבים להחשיבו כסתום מלבד הפתחים. ולר' יהודה אף דבעי רק ב' מחיצות מ"מ בזו דרך ביד"ש אינו מונע את הרבים כלל. [ע' לש' הרמב"ן

²² חידוש דמשמע דאי עשוי ביד"א מהני אף בהיקף גדול כ"כ כזה, ומשמע דאף ביד"ש אי לאו הא דאתי רבים ומבטלי.

נט. בלש' ב', "שאינ המחיצה מעכבת וממעטת על הרבים כלום אין בה תורת מחיצה".²³

ואף דתוס' לא כת' כן אלא במחיצות שנעשו ביד"ש, יתכן דכן הדין היכא דאיכא כמה וכמה גשרים ומחילות, דהוו סרטיות, שמבטלי אף מחיצות גמורות כל דהנכנסים ויוצאים אינם נמנעים כלל מחמת המחיצות, ולא נחשב להו אפי' כפתח.

ואולי ע"פ הנ"ל יש ליישב דעת הרי"ף. דלכאו' משמע מצד א' דפס' כחכמ', דהביא מח' ר"י וחכמ' – ולכאו' הל' כרבים – אבל לעי' פס' כר' יוחנן דבירוש' אלמלא דלתותיה ננעלות חייבין משום רה"ר. וע' בר"ח ב' שמואל בקובץ שיטות קמאי עמ' רנה, דשאני פסי ביראות דלא הוי דומה אלא לחצר שרבים בוקעין בה שאינה נאסרת בהכי, ושאני מירוש' דאלמלא דלתותיה ננעלות וכו'.²⁴

לפי"ז י"ל דכאן מיירי בעיר שבוקעין בה ולכן אף דאיכא מחיצות גמורות, מ"מ איכא בקיעת רבים ע"י פרצות, ואינן ננעלות מן החוץ. אף דלכאו' צ"ע מגמ' דמק' אהא דכן חזינן כחו של מחיצות, ולא ס"ל כן מהא דירוש', אלמא דתלוים זב"ז. ואולי צריך לדחוק ולבאר דכאן לא ס"ל כן כדי לעשות כלל דכחו של מחיצות בכל מקום, אף דבאמת ס"ל כן לגבי פסי ביראות.

דעת ר' יוחנן דאתי רבים ומבטלי מחיצתא, אבל לא ס"ל כר' יהודה דב' מחיצות, ובמלחמות, דאינו מבטל אלא מקום הפרוצה שלא תאמר בה לבוד מפני בקיעתן בפרצה כגון דיומדין שאנו צריכים לומר רואים כאילו מאריכות וסותמות זל"ז ובקיעה דרבים מפסקת בהן, אבל ב' מחיצות זה כנגד זה במדינה אף דיש באמצען פרצה שהרבים בוקעין בה השתי וערב

²³ וע' בהערות הגר"מ הרש"ר דמסתפק אי כוונת הרמב"ן דוקא לר' יהודה דס"ל אתי רבים ומבטלי למחיצתא, או"ד אף לחכמ' כתוס' כב: הנ"ל.

²⁴ תורי"ד מהדרו' ג, ירוש' כיון דהוי רה"ר בס' אין חומותיה מועילות לשווייה רה"י שיהו דלתותה ננעלות בלילה כמו בית. וחילקנו בין ירוש' למבואות המפולשין דסגי ליה בצוה"פ מכאן ולחי וקורה מכאן. וכי ננעלות בלילה מיהא מהני לשוי' רה"י אף דבקעי רבים ביום מ"מ משתריא בצוה"פ בלבד. משמע דמשום דלא אתי רבים ומבטלי מחיצתא מהני דלתות הננעלות בלילה בלבד.

א"א להתבטל וכנגד מכאן ומכאן אינה נעשה רה"ר שהרי ב' מחיצות גמורות הן ועומ"ר על הפרוץ ואין אנו צריכים לסתימת הפרצות. אבל כנגד הפרצות אם יש פלטיא רחב טז על טז אמה אפשר דחייבין עליו אף שאין תוך המבואות מכאן ומכאן אינו רה"ר מפני ב' המחיצות שלהן. וזהו פלטיא גדולה, ור' יהודה מודה בזה, אבל בפחות מזה אין חייבין עליו לר' יהודה.

והא חצר שנכנסין ויוצאין דהוי רה"ר לשבת או משום דס"ל ג' מחיצות דאור' או"ד דמייירי דבוקעין בה שתי וערב ופתוחה לרה"ר גמור מכאן ומכאן ופרוץ מרובה מהעומד שע"כ אנו צריכין לראות את ב' מחיצות כאילו מאריכות וסותמות כגון פסי ביראות ובקיעת רבים מפסקת בכך, ואין לנו רה"ר לר' יהודה אלא כגון בקיעה מכאן ומכאן ודרך הרבים טז אמה עוברת בינתים, ואפשר שאפי' בפלטיא בתוך העיר כדפירשתי.

ובהמשך דב', "אבל א"צ לטורח זה דאין כל דב' ר' יהודה תלויין זב"ז ... אבל ר' יוחנן ס"ל דאתי רבים ומבטלי מחיצתא ... אבל בב' מחיצות כרבנן ... לפי' ירוש' אלמלא דלתותיה ננעלות חייבין משם רה"ר לפי ששעריה מכוונים זה כנגד זה והוי להו דרבים כפרוצין במלואן ברוחב טז אמה דאתי רבים ... ומבטלי למחיצות כר' יהודה ... ואשתיירו ב' מחיצות דאינון רה"ר כרבנן ... י"ל דאף דאיכא מחיצות סביביו ... כיון דרבים יכולים לבקוע בו דרך טז אמה ... נחשב כרה"ר ממש שבתוכו דמפיל כל המחיצה."

וכע"ז בריטב"א שכתב "כל שדלתותיה ננעלות בלילה נדון כסתימה גמורה ומחיצה שלימה וכאילו יש ד' מחיצו, ואף דכבר איכא פתחים גמורים חשיבא סתימה (בלי דלתות ננעלות בלילה) משום דאתי רבים ומבטלי מחיצתא ... ולא שיבטלו מחיצות שלימות של צפון ודרום ... דהא אמאי ... אלא שמפילין מחיצות שמזרח ומערב ... כיון שבוקעין בהם תדיר דרך הפתחים ... כאילו אין שם פתח ולא שום גיפופי והיו פרוצין במלואם."

וצ"ע אי כוונתו בהא ד"לא שיבטלו מחיצות שלימות של צפון ודרום ... דהא אמאי?" משום דהוי מחיצה שלימה בעומ"ר או"ד משום דליכא שום בקיעה באותם מחיצות, וא"כ נ"מ במחיצה שלימה שיש גשר עליו דבוקעין בה באותה צד אף דאיכא מחיצה שלימה. ובאמת י"ל כן אף לרבנן, דהחידוש דלר' יהודה הוי כאילו אין שם פתח ולא שום גיפופי והיו

פרוצין במלואם, אבל בגשר וכדו' באמת בוקעין באופן דכבר הוי נפרץ במלואו. כלומר דאף דמצד א', מצד הרה"י, איכא מחיצות גמורות תחתיו לעשותו רה"י, אבל מאידך לגבי הרה"ר דיכולים ליכנס באותו צד בלי שום עיכוב נחשב כרה"ר, וכלש' הנ"ל "והוי להו דרבים כפרוצין במלואן ברוחב טז אמה דאתי רבים"²⁵ וכלש' הרמב"ן נט. בלש' ב', "שאינ המחיצה מעכבת וממעטת על הרבים כלום אין בה תורת מחיצה"²⁶.

²⁵ וע"ע באגרו"מ שם ענף ה', דן אם להחשיב הגשרים עם העיר לגבי ס"ר כיון דמצד א' הוה מחוץ לעיר, או דמ"מ נחשבים כתשמישי העיר שיש שם איצטבעות לטיול, ואי אינו מן העיר בעי ס"ר מלבד בני העיר. וכדב' הגר"צ שכתר שליט"א בקול צבי ז' עמ' 84 ע"פ מג"א שמה, ה דררכים מעיר לעיר לא בעו ס"ר, ולא בעו להוי מפולש ומ"מ הוי רה"ר.

וכן יש לדון אי מהני לגבייהו מחיצות העיר כיון דמ"מ הוי כסרטיא בפנ"ע, ומחוץ לעיר, וגרע מהא דרשב"א דשייך פלטיא אף תוך חומות העיר.

ועוד צ"ע אי הא דאיכא כעין שבט המונע האוטו מליכנס לגשר או מלמחילה עד שישלם האגרה (טאל"ס) אם ד"ז נחשב כדלתות, ולכאו' לרשב"א דדלתות הוי כצוה"פ א"א לומר כן [אבל יש להעיר דכמה מהם איכא צוה"פ שם ג"כ] אבל אי הוי רק דבר דמונע הרבים אולי יש לדון, ומסתמא ד"ז תלוי אי בעי להוי מחיצה לעשותו רה"י, או רק כדי להפקיע ממנו דין רה"ר.

וכן צ"ע אי איכא דבר המונע אינשי מליכנס אבל ליכא דב' המונע מלצאת כגון דאיכא אגרה (טאל"ס) בכל מקומות שיכולים ליכנס אבל לא לצאת. ולכאו' חזינן דעדיין נחשב כנפרץ למקום האסור לה מהא דאמרי' דגג הוי נפרץ למקום הבולט ממנה אף דא"א לאינשי ליכנס ממקום הבולט דעומד באויר.

וכן יש להסתפק אי איכא מחיצות לאורך הסרטיא כדי שכל א' ישאר בשביל דיליה, אי מפסיק שלא תיחשב טז אמה.

וכן יש להסתפק אי היכא דאיכא מקום שעובדין שם על הסרטיא, ולכן משימים דב' שמעכבין הילוך שם באוטו, אי עדיין נחשב בכלל שיעור טז ואי נחשב כעין דלתות.

²⁶ וע"ש בהערות הגר"מ הרשלר דמסתפק אי כוונת הרמב"ן דוקא לר' יהודה דס"ל אתי רבים ומבטלי למחיצתא, או"ד אף לחכמ' כתוס' כב: הנ"ל.